

گفت و گو با ناصر نظر

قسمت پایانی

عدم توجه کافی به موسیقی کودکان در ایران

در قسمت نخست این گفت و گو اشاره‌ای به کارل ارف و چگونگی شکل‌گیری موسیقی ارف توسط وی پرداخته شد. سپس در مورد شیوه‌ها و روش‌های ارف در روند آموزشی بخصوص در ایران صحبت کردیم، اینک ادامه گفت و گو:

پروانه دادخواه

اجرای ارکستر بزرگ پارس در تالار وحدت به رهبری ناصر نظر

لذت می‌برند. به خصوص بچه‌هایی که دوره ارف را گذرانده‌اند، این قطعات برای آن‌ها یادآور کلاس ارف است و یادگیری را برای آن‌ها سهل و آسان می‌کند و کتاب لطف تمبک نیز از این قسم است.

در مرحله انتخاب ساز، کودکان برآمده از موسیقی ارف معمولاً چه سازی انتخاب می‌کنند؟ چرا بچه‌ها تمایل کمتری به انتخاب ساز ایرانی نشان می‌دهند؟

به نظرم نوع صداهندگی سازها و نیز قطعات پیچیده آوازی، حرکت و جنب و جوش را تا حدودی از بچه‌ها می‌گیرد و این همان چیزی است که در آموزش موسیقی کودکان بدان نیازمندیم، حرکت و در مقایسه با سازهای غربی و ارف، بچه‌ها رغبت کمتری به فراگیری آن‌ها از خود

طوری که سازهای فعلی در بعضی موارد با نوع خارجی آن رقابت می‌کند. البته باید توجه داشت بهای این سازها در ایران خیلی کمتر و تهیه آن ساده‌تر از خارج می‌باشد.

چه کمبودهایی در زمینه آموزش موسیقی ایرانی به کودکان در ایران وجود دارد؟

متأسفانه در موسیقی ایرانی، به غیر از مواردی چند هیچ‌گاه توجهی به آموزش موسیقی به کودکان، آن‌طور که در غرب به طور سیستماتیک و علمی فکر کرده‌اند، نشده و هیچ‌گونه روش مدونی برای کودکان ایجاد نگردیده است. آقای پشنگ کامکار کتابی برای آموزش سنتور به کودکان تنظیم کرده‌اند که از قطعات خاص موسیقی کودک استفاده شده و بچه‌ها از اجرای آن بسیار

جناب نظر آیا در زمینه ساخت ساز نیز به پیشرفت‌هایی دست یافته‌اید؟

به خاطر می‌آورم اوایل انقلاب به فکر ساختن ساز افتادم. الگویی از سازهای ارف داشتیم و با وسایل ابتدایی و بدون دستگاه تیونر تعداد زیادی بلز برای هنرجویان ساختیم. دیگر گوشی برایمان چون مجبور بودم تک‌تک تیغه‌های ساز را با استاندارد جهانی کوک کنم، کاری که الان به سادگی انجام می‌شود. سپس تعدادی از شاگردانم که درحال حاضر در شیراز هستند شروع به ساختن سازهای ارف کردند و کم‌کم دامنه ساخت چنین سازهایی گسترش پیدا کرد و با به وجود آمدن مکان‌های مختلف آموزش موسیقی ارف، لزوم ساختن این سازها نیز فزونی گرفت. به

متاسفانه در موسیقی ایرانی، به غیر از مواردی چند هیچ گاه توجهی به آموزش موسیقی به کودکان، آن طور که در غرب به طور سیستماتیک و علمی فکر کرده اند، نشده و هیچ گونه روش مدونی برای کودکان ایجاد نگردیده است

در تمام طول ۲۷ سال تدریسم فقط دو نفر کمانچه را برای ساز تخصصی انتخاب کردند و بیست هزار نفر پیانو! ببینید درصدها چقدر متفاوت است. از آن دو نفر کمانچه یک نفر را خبر ندارم و شاید رها کرده باشد و دیگری نوازنده حرفه‌ای شده است و آن هم به دلیل این بود که از قبل به این ساز علاقه مند بود. فکر کنم در خصوص اینکه چرا بچه‌ها مایل به انتخاب ساز ایرانی نیستند، می‌بایست تعمق بیشتری کرد.

شما فکر می‌کنید علت آن چیست؟

علت آن نبودن متد مدون موسیقی و قطعات مخصوص بچه‌هاست. اگر موسیقی دستگاهی به شکل خاص خود برای بچه‌ها معرفی شود برای آن‌ها ثقیل خواهد بود، به همان ترتیب اگر یک قطعه سمفونیک

بچه‌ها را افسرده می‌کند؟

خیر، خواهش می‌کنم ما را بیشتر از این درگیر نکنید! به یاد می‌آورم در همان اوایل کار یکی از دوستان که رشته موسیقی سنتی را دنبال می‌کرد و بسیار متعصب هم بود می‌گفت شما با این نوع آموزش گوش بچه‌ها را خراب می‌کنید و به اصطلاح به طرف موسیقی غرب می‌کشانید که من در جواب گفتم مهم موسیقی غرب و شرق نیست و نتیجه کار مهم است.

ما در اتمام تمام دوره‌های ارف برای بچه‌ها جلسات معرفی ساز داریم و گاهی حتی سازهای غربی از قبیل پیانو، ویلن و غیره را معرفی نکرده‌ایم. فقط تار و سه تار، سنتور و کمانچه و تنبک را معرفی کردیم، اما تعداد کسانی که این سازها را انتخاب کردند بسیار اندک بودند.

نشان می‌دهند لااقل در سنین پایین. با این حال فراموش نکنیم که فواصل و ریتم‌های موسیقی ایرانی در گوش ما از بدو تولد وجود دارد، چون موسیقی ایرانی آمیخته‌ای از فرهنگ ماست. اولین ملودی‌ها لالایی مادر است و وقتی مادر برای نوزاد خود ریتم نانای نای را می‌خواند، درواقع دارد به نوعی آموزش موسیقی به او می‌دهد و از نوع ایرانی، این نشان می‌دهد که موسیقی ایرانی برای ما درونی است. مشکل اساسی بر سر نوع آموزش و متد و سازهای مورد استفاده است که این امکان فراگیری موسیقی را لااقل برای بچه‌های سنین پایین به وجود نمی‌آورد.

گفتید نوع صدادهندگی سازهای ایرانی جنب‌وجوش را از بچه‌ها می‌گیرد. آیا منظور شما این است که سازهای ایرانی

ناصر نظر در افتتاحیه سمینار آلاباما

بازدید استادان علی رهبری و حسین دهلوی از مرکز موسیقی پارس

متأسفانه موسیقی بچه‌ها را ساده می‌پندارند حتی در مورد انتخاب معلم هم می‌گویند، چون بچه است لازم نیست معلم چیز زیادی بلد باشد. در صورتی که آهنگساز، نوازنده، مربی و همه چیزهایی که مربوط به بچه‌ها هستند، باید در حد بهترین باشد

جذاب‌تر شود. اما ارکستراسیون و دقتی که در این اثر هست، آن را به موسیقی ماندگار و جهانی تبدیل کرده است. موسیقی‌های روز موسیقی بازاری‌اند و پس از یک هفته برای بچه‌ها اثر آن از بین می‌رود. وقتی که می‌گوییم:

گنجشک من پر زد و رفت
به به چه برفی نشست رو زمین ...
ترنم قشنگه ...

ساده شده این آثار برای بچه‌ها و ارکسترال آن برای بزرگسالان لذت‌بخش است، چون حساب شده است. شعر و موسیقی آن را فردی متخصص مثل آقای باغچه‌بان درست کرده است. موزیسینی که سال‌ها در ایران استاد بود و افراد زیادی را تربیت کرد. آقای دهلوی هم برای بچه‌ها قطعاتی مثل «مانی و مانا» ساخته‌اند که متأسفانه همیشه دچار مشکلات اجرایی بوده است. (در حال حاضر بچه‌های پارس آن را تمرین می‌کنند) باید به کسی که موسیقی درجه یک می‌سازد، بها داد. الان ما در این آموزشگاه بچه‌های کوچکی داریم که نوازنده تار هستند. معلم آن‌ها هم معلم تار و هم معلم ارف است. می‌داند که چه چیزهایی به بچه‌ها آموزش دهد و از کجا شروع کند تا برای بچه‌ها لذت‌بخش باشد و آن‌ها گریزان نشوند. یاد می‌آید روزی یکی از مربیان گیتار که به بچه‌های کوچکتر آموزش می‌داد با خوشحالی به من گفت: یافتیم! و اضافه کرد من با همان آهنگ‌هایی که بچه‌ها در کلاس ارف یاد گرفته بودند و با دنیای شادی شروع کردم و موفق شدم. تصور کنید گیتار، سازی که این همه مند دارد. او روش ساده‌تری به کار برد و در مدت کوتاهی به نتایج ثمربخشی رسید. چون او از دیدگاه خود بچه‌ها حرکت کرد و نه دورتر از آن. در غرب متدهای زیادی برای آموزش پیانو در نظر گرفته‌اند. فکر کرده‌اند که چطور یک بچه سه ساله می‌تواند پشت پیانو

زنگ صدای موبایل‌ها موسیقی آهنگسازان بزرگ جهان را اجرا می‌کند.

باید دید خاستگاه آن‌ها چیست و به آن توجه کنیم. اگر جلوی آن‌ها را بگیریم، آزادی آن‌ها را گرفته‌ایم. نمی‌گوییم با آن‌ها همراه شویم و هر هجوی را دنبال کنیم، می‌گوییم موزیسین‌های بنام و افراد صاحب سبک و ذوق به خواسته‌های آن‌ها توجه کنند. البته تخصص من موسیقی کودک است فقط از آن صحبت می‌کنم و نه در مورد دیگر. با رجوع به آمار تولیدات موسیقی کودک و حتی اگر آمار یکسال تولیدات موسیقی کودک را که به شکل کاست و سی‌دی به بازار عرضه می‌شود، اندازه‌گیری کنید این رقم صفر است. عدد صفر را به کار می‌برم که نگویید دو تا، هیچ!

فکر می‌کنید علت اینکه به موسیقی کودک و ساخت قطعات مناسب با سن آن‌ها توجه کمتری شده است چیست؟

اولاً برای ساخت موسیقی کودک دستمزد بسیار کمی می‌دهند و به همین علت افراد کم‌تجربه با هزینه کمتر انتخاب می‌شوند. متأسفانه موسیقی بچه‌ها را ساده می‌پندارند حتی در مورد انتخاب معلم هم می‌گویند، چون بچه است لازم نیست معلم چیز زیادی بلد باشد. در صورتی که آهنگساز، نوازنده، مربی و همه چیزهایی که مربوط به بچه‌ها هستند، باید در حد بهترین باشد. صرف اینکه موسیقی ضربی و رنگی و شاد باشد کافی نیست. مثال خوبی می‌زنم از آقای ثمین باغچه‌بان که یکی از بزرگ‌ترین افراد تأثیرگذار موسیقی کودک در ایران است و من آثار ایشان را اجرا کرده‌ام. استحکام و فکر درونی مجموعه «رنگین کمان» انسان را به تعجب وامی‌دارد. البته نوع اجرای موسیقی آوازی و اپرا است. باید روی آن تعمق کرد و جاهایی از آن را تعدیل نمود تا برای بچه‌ها به خصوص برای کوچکترها

پخش کنید. این دو، دو روی سکه هستند. موسیقی بچه‌ها باید برای بچه‌ها باشد. به عقیده من بیان سازی مثل تار و کمانچه، فلسفی و عارفانه و پیچیده است درست مثل شعر حافظ و مولانا. بچه‌ها ممکن است شعرها را حفظ کنند، اما نمی‌توانند مفهوم دقیق آن‌را بفهمند. به همان نسبت ممکن است موسیقی ردیف را حفظ کنند، اما آیا برایشان لازم است؟ یک بچه در سن چهارسالگی باید حداکثر چند دقیقه موسیقی بشنود و جمله‌ای که برای او به کار می‌رود حداکثر ۵ کلمه داشته باشد. میزان تمرکز برای یک بچه ۶-۵ ساله حداکثر ۱۰ دقیقه است و بعد از آن باید موضوع جدیدی به او یاد داده شود.

امروزه تعداد زیادی قطعه در عرصه صوتی و تصویری مخصوص نوزادان منتشر شده که هدف آن‌ها تقویت حس شنیداری است. تعدادی روانشناس و موزیسین جمع شده‌اند و با استفاده از موسیقی باخ، بتهوون و موتسارت، حرکت و نور، عروسک‌هایی را طراحی کرده‌اند که اگر وقت خواب نوزاد باشد حتماً می‌خواهد و اگر سر حال باشد با آن بازی می‌کند. این موسیقی، ارکسترال نیست، موسیقی فانتزی است، موسیقی و رنگ به او خلاقیت می‌دهد. آن‌ها به این موضوع فکر کرده و گفته‌اند که موسیقی از بدو تولد می‌تواند تأثیرگذار باشد. موسیقی موتسارت و بتهوون را ساده کرده‌اند و بدین طریق نوزاد را برای موسیقی پیچیده و برای آینده آماده می‌کنند.

اساتید و متخصصین موسیقی کودک به چه مواردی باید تأکید بیشتر داشته باشند؟

متأسفانه فراموش کرده‌ایم روایات اساتیدی که سنی از آن‌ها گذشته و با موسیقی دیگری بزرگ شده‌اند، اساساً با کودکی که در قرن ۲۱ و در سال ۲۰۰۶ زندگی می‌کند فرق دارد. بچه‌ها با کامپیوتر سر و کار دارند،

**بسیاری از
موزیسین‌های
خوب ما در گذشته
از تلفیق قطعات
ایرانی و اجرای آن
با سازهای ایرانی
مثل سنتور یا تار
همراه سازهای
ارف دست به
تجربیهایی زدند که
بسیار مورد توجه
آهنگسازان داخل
و خارج قرار
گرفت**

بنشیند. آن‌ها برای قطعات مخصوص کودکان سی‌دی طراحی کرده‌اند. مثلاً وقتی بچه‌ها فلوت می‌زنند سی‌دی هم مثل یک ارکستر عمل می‌کند. با این روش بچه‌ها هیجان بیشتری پیدا کرده و زمان بیشتری را به تمرین کردن اختصاص می‌دهند.

چه کارهایی برای تلفیق موسیقی ایرانی و ارف تاکنون انجام داده‌اید؟

تجربیهایی زیادی در این زمینه داشته‌ام. تیغه‌هایی با فواصل ربع پرده برای سازهای ارف ساختیم تا قطعاتی در بعضی دستگاه‌ها اجرا شود اما این کار را رها کردیم و فهمیدیم منطقاً باید از سازهای ارف به همان شکلی که هستند استفاده کرد. کارل ارف موسیقی پنتاتونیک را برای آموزش کودکان مناسب تشخیص داد. چون این گام تنها پنج صدا دارد و وقتی بچه‌ها گام پنتاتونیک اجرا می‌کنند، حتی اگر ۵۰ نفر هم با هم به شکل‌های متفاوت و بداهه ساز بزنند، صدای بد به وجود نمی‌آید. یعنی این موسیقی می‌تواند بداهه‌نوازی همراه با خلاقیت داشته باشد. در دوره پنج جلدی کتاب ارف هم تأکید بر موسیقی پنتاتونیک است درحالی‌که موسیقی پنتاتونیک موسیقی اروپا و آلمان نیست، سازهای ارف هم بر اساس پرده و نیم پرده است، اما سادگی گام پنتاتونیک باعث انتخاب آن می‌شود. موسیقی ما هم پنتاتونیک نیست اما من شخصاً در شروع کار پنتاتونیک را توصیه می‌نمایم. قطعه‌ای برای کمانچه و سازهای ارف نوشتم و به آکادمی ارف در اتریش فرستادم. برای آن‌ها تلفیق سازهای ارف و ایرانی خیلی جالب بود و برای تشویق من تعداد زیادی کتاب نت در زمینه موسیقی ارف فرستادند. حتی قطعه‌ای برای تمبک و سازهای ارف تنظیم کردم که اجرای آن بسیار زیبا و تاثیرگذار بود.

آیا تکنیک‌های غرب را باید در اجرای

موسیقی دخالت داد؟

البته در اجرا با سازهای غربی می‌بایست صددرصد از تکنیک‌های همان موسیقی بهره جست. گویی اینکه در جاهایی با تلفیق سازهای غربی و ملودی‌های ایرانی قطعات زیبایی ساخته شده است. اما اگر منظور آن در موسیقی کودکان و ارف است، بسیاری از موزیسین‌های خوب ما در گذشته از تلفیق قطعات ایرانی و اجرای آن با سازهای ایرانی مثل سنتور یا تار همراه سازهای ارف دست به تجربیهایی زدند که بسیار مورد توجه آهنگسازان داخل و خارج قرار گرفت و من نیز شخصاً تجربه اجرا در این گروه را داشتم.

همان‌طور که صحبت شد در گذشته به موازات ارکسترهای کودک و نوجوان برای مریبان هم کلاس‌هایی تشکیل می‌دادید که نتیجه آن تشکیل ارکستر مریبان و اجرای صحنه بود، به عنوان کسی که از این کلاس‌ها بهره زیادی برده، می‌پرسم که چرا این فعالیت خود را متوقف کردید؟

اگر منظور آن آموزش کلاس مربی‌گری است که در حال حاضر وجود دارد، اما در مورد اجرای صحنه ترجیح دادم بیشتر مریبان درگیر مسائل آموزشی و تحقیق باشند تا اجرای صحنه که متضمن تمرینات طولانی است که ما را از امر آموزش به کودکان دور می‌کند و صرفاً در پی اجرا می‌رویم. اما امیدوارم به زودی گروه مریبان ما بتواند به طور حرفه‌ای و در سطحی بسیار عالی روی صحنه بیایند و موسیقی ارف را برای دوستداران آن به اجرا بگذارند.

با توجه به گسترش روزافزون کلاس‌های ارف و اینکه افراد زیادی علاقه‌مند به ارتقاء معلومات خود در این زمینه هستند، فکر نمی‌کنید بهتر است به آن‌ها در این خصوص پاسخ دهید؟

فکر می‌کنم به سؤال شما قبلاً پاسخ داده باشم و سعی من بر این است که همه ساله یک یا دو بار مستر کلاس ارف تشکیل دهم تا به این طریق به نیاز افرادی که خواهان فراگیری این حرفه هستند پاسخ دهم.

در مقابل افراد آگاه، عده‌ای افراد غیرمتخصص نیز از ناآگاهی مردم استفاده کرده و کلاس‌های ارف را با اسلوب غیرواقعی برگزار می‌کنند. به نظر شما چه باید کرد و چه کسی مسئول است؟

به نظر من نقش خانه موسیقی به عنوان یک بنیاد صنفی موسیقی که تا به حال نیز در بررسی سوابق آموزش‌دهندگان موسیقی کودک و برگزاری آزمون آن‌ها فعال بوده است از همه مهم‌تر می‌باشد. با بودن افراد متخصص در انجام آزمون مریبان کودک، امید به بهبودی وضعیت فعلی آموزش موسیقی کودک توسط افراد ذیصلاح می‌رود و البته وجود روشی واحد برای آموزش این رشته به بسیاری از این سوالات پاسخ مناسب می‌دهد که امیدوارم خانه موسیقی بتواند آن را مرتفع نماید.

آیا معتقدید موسیقی کودک حتی به غلط و با مریبان غیرمتخصص باید وجود داشته باشد یا نه؟

خیر، هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید ما خواهان کارهای غیراصولی و آموزش‌های غلط هستیم. اما نبود امکانات از قبیل مربی کارآزموده و مکان‌های مناسب در شهرهای مختلف آموزش موسیقی ارف را محدود به مراکز اصلی می‌کند. حال اگر همین امکان به صورت خیلی ساده و اندک در کلیه مدارس باشد می‌توان به نتیجه آن بسیار امیدوار بود، کاری که در همه جای دنیا انجام می‌شود.

از شرکت خودتان در سمینار موسیقی کودک و تجربیهایی که به دست آوردید بگویید؟

لوریس چکناوریان، ناصر نظر در اجرای گروه پارس با ارکستر سمفونیک تهران

پیشرفته ارف راه پیدا می کنند؟

همان طور که از اسم این کلاس پیداست. هنرجویانی به آن راه پیدا می کنند که در سطح خوبی باشند. مریدان آنها عموماً پس از فارغ التحصیل شدن بچه ها از کلاس ارف، آنهایی که پشتکار داشته و پیشرفت خاصی را در دوره مقدماتی از خود نشان داده اند، به کلاس های فلوت ریکوردر، سازهای ارف و یا گروه کر معرفی می کنند و آن ها تحت تعلیم ویژه قرار گرفته و عمدتاً در مراسم خاص و جشنواره های موسیقی شرکت می نمایند.

چگونه ارکستر زهی و ارکستر سمفونیک تشکیل دادید؟

از آنجایی که تعداد بیشماری از هنرجویان پس از گذراندن دوره ارف به کلاس های ساز راه پیدا می کنند و نیز تعداد زیادی از آن ها در کلاس سازهایی مانند ویلن، ویولا، ویلنسل و ... شرکت می کنند. پس از گذراندن دوره های اولیه ساز و رسیدن به حد مطلوب با همت مریدان آن ها که نقش بسزایی در به ثمر رسیدن این هنرجویان دارند به کلاس های گروه نوازی راه پیدا می کنند که البته تمامی این فعالیت ها مربوط به کارهای فوق برنامه آموزشگاه می باشد و هر از گاهی این گروه ها نیز به مناسبت های مختلف در جشنواره های موسیقی فجر شرکت می نمایند. در حال حاضر شش ارکستر زهی در رده های سنی مختلف و پنج گروه کر نیز مشغول به فعالیت می باشند.

ارکستر سمفونیک نوجوانان پارس نیز با همین روش در سال ۱۳۷۱ تاسیس و با شرکت در جشنواره موسیقی فجر شروع به فعالیت نمود.

اگر از شما بخواهیم کودک را در یک واژه تعریف کنید چه می گوئید؟ زندگی.

از شما سپاسگزاریم.

چیزها از طرف مدرسه پرداخت می شود. با این حال از مریدان مجموعه ما چند نفر با همت خودشان دست به چنین کاری زدند که ستودنی است.

با توجه به فعالیت های شما به مناسبت های مختلف چرا تاکنون کنسرتی برای شهرستان ها در نظر نگرفته اید؟

از آنجایی که اکثر اجراکنندگان ما را خردسالان و کودکان تشکیل می دهند به خاطر همین جابه جایی آن ها نیز با مشکل روبروست. ولی امیدوارم در آینده بتوانیم از وجود مریدان استفاده کنیم و کنسرت هایی را به همین منظور در شهرستان ها اجرا نماییم.

شرکت در جشنواره موسیقی فجر امسال و گروه خودتان چگونه بود؟

پارسال نتوانستیم در جشنواره شرکت کنیم. به ما اطلاع دادند چون بخش کودک نداریم نمی توانیم برنامه شما را در جشنواره جای دهیم. امسال برای اینکه دوباره حذف نشویم ارکستر و کر بزرگسالان را شرکت دادیم اما در روزنامه ها نوشتند بخش کودک: گروه موسیقی پارس !!

لطفاً کمی در مورد سایت تخصصی موسیقی کودک پارس توضیح دهید؟

سایت آموزشگاه پارس با آدرس www.pars-music.com در حدود دو سال است که راه اندازی شده و به همت دست اندرکاران موسیقی کودک و هیئت تحریریه مجرب در امر آموزش موسیقی و روانشناسی کودک در جهت شناسایی و نمایان کردن فعالیت های موسیقی کودکان در گوشه و کنار دنیا و نیز ترجمه آثار مهم بنیانگزاران و متولیان موسیقی کودک تأسیس گردیده و توانسته مخاطبین مختلفی اعم از هنرجویان موسیقی و والدین و دانشجویان رشته های مختلف را در برگیرد. چگونه هنرجویان شما به کلاس های

سال ۲۰۰۴ در سمینار کالیفرنیا و در سال ۲۰۰۵ در آلاباما شرکت کردم، برای مریدان شرکت کننده در سمینار شگفت آور بود که در ایران کار موسیقی ارف می شود و نمی دانستند قدمت این کار با تجربیات آن ها برابری می کند. در آنجا چیزهایی فرا گرفتم و متقابلاً چیزهایی را انتقال دادم. از من دعوت به عمل آورده اند که در نوامبر سال ۲۰۰۶ در مستر کلاس آنجا تدریس کنم، برای من تجربه بسیار بزرگی است.

آن ها موسیقی ارف را با هدف کار می کنند، مریدان را دور هم جمع می کنند. آموزش موسیقی کودکان در دیگر کشورها را بررسی می کنند و از آن ها می آموزند و به آموخته های خود اضافه می کنند. سپس همه این تجربیات را در دسترس علاقه مندان قرار می دهند. در ایران هر کس در هر جایی که هست، برای خودش روش درست می کند، اما در واقع باید روش های اصولی را کاملاً شناخت، بچه ها را شناخت، روانشناسی کودک را خوب دانست و با استفاده از روش های جدید با موسیقی کودک برخورد کرد. ما نمی توانیم خودمان را گول بزنیم. موسیقی کودک، موسیقی آینده است کسانی آمده اند و گفته اند و رفته اند و عده ای هم خواهند آمد و چیزهای جدیدی را اضافه می کنند. اما اگر ارتباط خوبی بین این گفته ها برقرار نشود، چیز فشنگی در آینده نداریم.

آیا دیگر مریدان شما نیز در مستر کلاس های بین المللی دیگر شرکت می کنند؟

بله، البته می دانید شرکت در این سمینارها و کلاس ها مستلزم پرداخت مخارج زیادی است، که قاعدتاً می بایست از طریق حمایت ارگان های زیربط انجام شود. چون آن طور که من در سمینارهای قبل دیدم تمامی مریدان از طرف مدرسه آن ها حمایت می شوند و در حقیقت خرج کلاس و بقیه